

Marek Tylkowski
(Uniwersytet SWPS)

Xiao (孝) – najtrwalsza z chińskich cnót i jej współczesne interpretacje

Abstract:

The objective of this article is to analyse contemporary interpretations of the Chinese virtue called *xiao*. The author first describes the role and meaning of *xiao* (mostly translated to English as filial piety) in traditional Chinese culture and society. Then he analyses its contemporary interpretations in various sources, such as electronic media, state television programs, popular culture, and thought of contemporary Chinese philosophers. This analysis leads to the conclusion that the present-day notion of *xiao* differs from that existing in the past. The earlier notion placed a strong emphasis on obedience to parents' wishes; nowadays this notion emphasizes concern about parents' emotional wellbeing, while giving children a higher degree of independence.

Key words: Chinese Culture, Confucianism, *Xiao*, Filial Piety

Pojęcie xiao można przetłumaczyć jako cześć i służbę swoim rodzicom. Posiadanie go przez dzieci stanowi jeden z najtrwalszych ideałów kultury chińskiej. Jego żywotność mierzona jest w tysiącletniach. Dlatego też poznanie go i jego współczesnych interpretacji jest niezbędne dla zrozumienia kultury chińskiej.

Xiao (孝) – cześć oddawana względem rodziców i służba im¹ jest cnotą wymienianą już w najstarszych zabytkach piśmiennictwa chińskiego. Jej kultywowanie pozostaje ideałem kulturowym, który jest obecny w społeczeństwie chińskim do dnia dzisiejszego. Celem niniejszego artykułu jest analiza jego współczesnych interpretacji na tle tradycji chińskiej. Wszystkie pojęcia chińskie zostaną w nim przedstawione w uproszczonej transkrypcji pinyin. Cytaty ze źródeł chińskich będą przetłumaczone przez autora.

---

¹ Pojęcie *xiao* bywa też tłumaczone na język polski jako „nabożność synowska”. Jednakże „cześć i służba rodzicom” wydaje się być tłumaczeniem lepiej oddającym jego znaczenie, ponieważ słowo „nabożność” kojarzy się z relacją człowieka do Boga, podczas gdy w przypadku *xiao* mamy do czynienia z relacją dzieci do ich rodziców.

Xiao w okresie cesarstwa chińskiego

Znak *xiao* występował już w najstarszych zabytkach piśmiennictwa chińskiego. Występuje już w napisach na kościach wróżebnych z czasów dynastii Shang². Składa się z dwóch elementów. Elementem dolnym jest znak *zi* (子), który oznacza dziecko, najczęściej płci męskiej. Elementem górnym natomiast jest znak *lao* 老, dosłownie oznaczający kogoś starszego, a według powszechnych interpretacji rodziców. Można więc powiedzieć, że jego struktura przedstawia dziecko niosące na plecach swojego starego rodzica³. Obraz ten może symbolizować na służbę, jaką winne są dzieci swoim rodzicom. Według jednej z nastarszych ksiąg chińskich, „Zapisków o obyczajach” (*Liji*, 礼记): *na xiao składają się trzy rzeczy, po pierwsze szacunek dla nich, po drugie nie pozwalanie, aby doznali obrazy, po trzecie opieka nad nimi*⁴.

Konfucjanizm, stanowiący oficjalną ideologię cesarstwa chińskiego od czasu panowania cesarza Han Wudi (汉武帝, 141 p.n.e. – 87 p.n.e.) aż do upadku cesarstwa chińskiego w 1911 r., uczynił z *xiao* jedną z najważniejszych cnót. Była ona szczególnie ważna w kontekście głoszonego przezeń przekonania, że rodzice i zwierzchnicy są rodzicami ludu. Dlatego też właściwy stosunek do własnych rodziców stanowił niezbędny warunek umiejętności prawidłowego wypełniania swoich obowiązków w hierarchicznym społeczeństwie chińskim. Zgodnie ze słowami przypisywanymi Konfucjuszowi: *Ludzie, którzy są xiao względem rodziców oraz posłuszni swoim starszym braciom i jednocześnie wykraczają przeciwko swym zwierzchnikom są rzadko spotykani. Nie ma ludzi, którzy nie występują przeciw zwierzchnikom a jednocześnie wszczynają bunt. Dlatego też xiao względem*

---

² Ewolucję znaku *xiao* można znaleźć w wielu słownikach chińskich, które podają jak zmieniały się znaki chińskie od napisów na kościach wróżebnych aż do czasów współczesnych. Przykładem może być internetowy słownik *Xiangxingzidian* 象形字典 [Słownik piktogramów]: <http://www.vividict.com/WordInfo.aspx?id=1610> [dostęp 29 IV 2016].

³ Porównaj wyjaśnienie znaku 孝 w najstarszym chińskim słowniku *Shuowen jiezi* 说文解字 opracowanym na początku II w. n. e. Słownik ten został udostępniony w internecie, zob.: <http://www.cidianwang.com/shuowenjiezi/xiao918.htm> [dostęp 29 IV 2016].

⁴ *Liji* 礼记 [Zapiski o obyczajach], rozdział *Jiyi* 祭义 [Objaśnienie składania ofiar], por.: *Sishu wujing* 四书五经 [Czteroksiąg i Pięcioksiąg], Zhonghua Shuju, Beijing 2009, s. 409.

rodziców i posłuszeństwo względem starszy braci są podstawą bycia człowiekiem szlachetnym i dobrym⁵.

W historii Chin różnie formułowano obowiązki, które nakłada xiao na dobrego syna lub córkę. Zgodnie z należąca do klasyków konfucjańskich „Księgą xiao”: *dzieci będące xiao okazują swoim rodzicom szacunek podczas codziennych dla nich posług, zaspokajając ich potrzeby oraz oczekiwania starają się przynosić im radość, służąc im w chorobie ukazują zatroskanie o ich zdrowie, a odprawiając żałobę pokazują szczerą cześć*⁶. Do tego należy dodać obowiązek posiadania męskiego potomka w przypadku synów. Zgodnie ze słowami Mencjusza, jednego z najwybitniejszych kontynuatorów nauczania Konfucjusza, brak posiadania męskiego potomstwa jest największym wykroczeniem przeciwko xiao⁷. Ważnym w jego praktykowaniu było też staranie się o przyniesienie sławy rodzinie przez pozytywne zapisanie się w kronikach historycznych. „Księga xiao” stwierdzała, że xiao jest korzeniem wszystkich cnót (...) ciało, włosy i skórę otrzymaliśmy od rodziców, toteż dbanie o to, aby ich nie zranić jest początkiem xiao. Osiągnięcie samodzielności i właściwe postępowanie oraz pozostawienie po sobie dobrego imienia, aby uczcić swoich rodziców, jest jego końcem⁸. Inaczej mówiąc xiao stawało się podstawą urzeczywistniania chińskich ideałów moralno-obyczajowych, albowiem postępując zgodnie z ich wymogami dziecko mogło przynosić sławę swoim rodzicom, wypełniając tym samym swoją powinność względem nich.

Wykroczenia przeciwko xiao w czasach cesarstwa chińskiego były karane śmiercią. Na przykład zgodnie z prawami ostatniej dynastii panującej w Chinach, dynastii Qing, ojciec nie był karany za pobicie dziecka na śmierć, jeśli ono okazywało nieposłuszeństwo, natomiast zranienie lub zabicie własnego rodzica bezwzględnie pociągało

⁵Lunyu 论语 [Rozprawy konfucjańskie], rozdział Xue er 学而, por.: Sishu zhangju jizhu 四书章句集注 [Czteroksiąg konfucjański z komentarzami], Zhonghua Shuju, Beijing 2011, s. 50.

⁶Xiaojing 孝经 [Księga czci i służby rodzicom], rozdział Ji xiaoxing zhang dishi 纪孝行章第十 [Porządek praktykowania czci i służby rodzicom], por.: Zhongjing. Xiaojing 忠经·孝经 [Księga wierności. Księga czci i służby rodzicom], Chongwen shuji, Wuhan 2007, s. 76.

⁷Mengzi 孟子 [Mencjusz], rozdział Lilou zhangju shang 离娄章句上, por.: Sishu zhangju jizhu 四书章句集注 [Czteroksiąg konfucjański z komentarzami], Zhonghua Shuju, Beijing 2011, s. 268.

⁸Xiaojing 孝经, rozdział Kai zong mingyi zhan diyi 开宗明义章第一, zob.: Zhongjing. Xiaojing 忠经·孝经 [Księga wierności. Księga czci i służby rodzicom], Chongwen shuji, Wuhan 2007, s. 52

za sobą karę śmierci⁹. Prawo stanowiło nawet, że *syn lub córka, słownie znieważająca ojca lub matkę, kobieta znieważająca teścia lub teściową, dziadka lub babkę męża po ojcu, podlega karze śmierci przez uduszenie, jeżeli osoba znieważona słyszała znieważające słowa i zwróciła się ze skargą do władz*¹⁰. Ponadto rodzice mieli prawo do swobodnego dysponowania majątkiem swoich dzieci, wybierania dla nich małżonków oraz zawodu. Wszelki sprzeciw w tym względzie mógł być poczytany za wykroczenie przeciwko *xiao*.

Niemniej, mimo dużej władzy rodziców nad dziećmi, *xiao* rozpatrywane jako ideał w dyskursie konfucjańskim nie oznaczało ślepego posłuszeństwa. Już sam Konfucjusz stwierdził, że do obowiązków dobrego dziecka należy napominanie rodziców, jeśli ci źle postępują, co nie oznacza jednak prawa do otwartego buntu. Zgodnie z przypisywaną mu wypowiedzią: *Jeśli rodzice popełniają błąd, wówczas dzieci winny bardzo łagodnie i oględnie ich upominać, a jeśli by ich nie usłuchali, to nie mogą z tego powodu przestać okazywać szacunku i sprzeciwu, ani też okazywać swojego niezadowolenia względem nich, nawet jeśli byłoby to męczące*¹¹. Bacząc jednak na brak możliwości otwartego sprzeciwu oraz faktyczną władzę rodziców nad życiem dzieci, należy przypuszczać, że stosowanie tego ideału w praktyce było ograniczone.

Krytyka i obrona *xiao* na początku XX wieku

W pierwszej połowie XX wieku *xiao* zostało poddane głębokiej krytyce przez chińskich intelektualistów, którzy widzieli w jego praktykowaniu jedną z przyczyn zacofania Chin względem mocarstw europejskich. Zacofanie to, według nich, nie pozwoliło Chińczykom obronić się przed agresją z ich strony, co doprowadziło Chiny do półkolonialnego statusu. W krytyce tej przodowało czasopismo „Nowa Młodość” (*Xin Qingnian*, 新青年). W jego manifest programowym pojawiły się słowa: *Wierzmy, że konwencjonalne, stare poglądy na politykę, moralność i gospodarkę, posiadają wiele elementów, które hamują postęp i są nieracjonalne. Chcemy dążyć do postępu społecznego, [aby go osiągnąć – M. T] musimy obalić opinie [typu] „to jest*

---

⁹ Prawo karania śmiercią dziecka za obrażenie, zranienie lub zabicie rodzica było stałym elementem chińskiego prawa w kolejnych dynastiach. Zob.: T'ung-Tsu Ch'u, *Law and Society in Traditional China*, Mouton&Co La Haye, Paris 1961.

¹⁰ W. J. Sidichmienow, *Chiny. Karty przeszłości*, Warszawa 1978, s. 209.

¹¹ *Lunyu* 论语 [Rozprawy konfucjańskie], rozdział *Liren* 里仁, por.: *Sishu zhangju jizhu* 四书章句集注 [Czteroksiąg konfucjański z komentarzami], Zhonghua Shuju, Beijing 2011, s. 72.

ślusne i właściwe”, „tak „było zawsze” i z jednej strony zdecydowanie zerwać z takimi starymi poglądami, a z drugiej podsumować poglądy mędrców dawnych i współczesnych, stworzyć nowe poglądy polityczne, moralne i gospodarcze, ustanowić ducha nowej epoki, przystosowując się do nowego środowiska społecznego¹². Wprowadzanie reform politycznych, gospodarczych, a nawet moralno-obyczajowych w oczywisty sposób sprzeciwiało się ówczesnemu pojmowaniu cnoty *xiao*. Reformatorzy musieli bowiem otwarcie przeciwstawić się starszym, konserwatywnym, pokoleniom, które bardzo często sprzeciwiały się obaleniu starego ładu społeczno-politycznego i wprowadzaniu nowych praw, zwyczajów i instytucji.

Należy dodać, że obok radykalnych reformatorów, znajdowali się też inni myśliciele, którzy podkreślali rolę *xiao* jako fundamentu etycznego dla chińskiego społeczeństwa. Przykładem może być sławny na Zachodzie w okresie międzywojennym Gu Hongming¹³ (辜鸿铭, 1856 – 1928), który pisał: *A teraz twierdzą, że źródłem natchnienia, że tą rzeczywistą siłą, przez którą państwowa religia Konfucjusza w Chinach zmusza i nakłania masę ludzką do posłuszeństwa regułom moralnego postępowania, jest miłość ojca i matki. Kościoły chrześcijańskie mówią: „Kochaj Chrystusa”. Kościół państwowej religii Konfucjusza – przez każdy ołtarz przodków – mówi: „Kochaj ojca twego i matkę twą”. Święty Paweł mówi: „Każdy człowiek, który wypowiada imię Chrystusa, odchodzi od niepokoju”. A autor książki o „synowskiej pobożności”, napisanej w czasach dynastii Hanów, a mogącej uchodzić w Chinach za odpowiednik Naśladowania Chrystusa, mówi: „Dopuszczam, że każdy, kto kocha ojca i matkę, schodzi z nieprawości”. Krótko mówiąc, tak jak istotną przyczyną siły i źródłem prawdziwego natchnienia religii chrześcijańskiej jest miłość Chrystusa, tak istotną przyczyną siły i źródłem prawdziwego natchnienia*

¹²Chen Duxiu 陈独秀, „Xing Qingnian” *xuanyan* (《新青年》宣言) [Deklaracja programowa „Nowej Młodzieży”], w: *Chen Duxiu wenxuan* (陈独秀文选) [Chen Duxiu pisma wybrane], Sichuan Wenyi Chubanshe, Chendu 2009, s. 3.

¹³Gu Hongming (辜鸿铭, 1856 – 1928) był jednym z pierwszych Chińczyków, posiadających gruntowne wykształcenie zdobyte w Europie, które łączył ze znajomością dorobku chińskiej kultury. Na Zachodzie był postacią sławną ze względu na pisane w językach zachodnich (głównie po angielsku) książki, w których krytykował cywilizację zachodnią i propagował dorobek kultury chińskiej. Ponadto był pierwszym chińskim tłumaczem na język angielski najważniejszych dzieł chińskiej literatury klasycznej. Więcej informacji na jego temat zob.: M. Tytkowski, *Gu Hongming – zapomniany „mędrzec Wschodu”*, Azja-Pacyfik 2015, t. XVII, s. 146 – 165.

w państwowej religii Konfucjusza w Chinach jest miłość ojca i matki, czyli synowska pobożność, wraz z kultem i czcią przodków¹⁴.

Xiao w czasach współczesnych

Krytyka *xiao* dokonywana szczególnie intensywnie w pierwszej połowie dwudziestego wieku nie doprowadziła do jego pełnego zaniegowania. Jej trwałym skutkiem było jednakże ograniczenie wymagań względem rodziców jakie *xiao* nakłada na ich dzieci. Wyrazem tej zmiany jest wprowadzanie w państwie chińskim nowoczesnego prawodawstwa, które przyznaje dorosłym dzieciom autonomię. Znaczy to, że mogą same decydować na przykład o małżeństwie, wyborze pracy, miejsca zamieszkania itp., choć jak mogłem zauważyć podczas swojego pobytu w Chinach, decyzje dotyczące tych spraw podejmowane są zazwyczaj po konsultacji z rodzicami.

Z drugiej jednak strony *xiao* jest interpretowane przede wszystkim jako obowiązek troski o rodziców, ich dobrobyt materialny oraz zadowolenie z życia, jest tematem stale obecnym w chińskich mediach. Przykładem może być artykuł z „Gazety Codziennej Wuzhou” (*Wuzhou Ribao*, 梧州日报), który przedstawiał 35 sposobów na bycie *xiao* względem rodziców. Stał się tak popularny, że opisane w nim sposoby na wypełnianie swoich powinności wobec rodziców znalazły się serwisie internetowym *Baidu zhidao* (百度知道), części najpopularniejszej w Chinach wyszukiwarki internetowej – Baidu (百度), jako odpowiedź na pytanie w jaki sposób być *xiao* względem rodziców. Warto je wymienić:

1. Regularnie zabierać rodziców na badania zdrowotne.
2. Dbać aby zawsze mieli pieniądze na drobne wydatki.
3. Pomagać rodzicom spełnić ich niespełnione marzenia z młodości.
4. Składać razem z nimi rewizyty u znajomych.
5. Odwiedzać razem z nimi ich przyjaciół.
6. Często robić im zdjęcia.
7. Szczerze i głęboko rozmawiać z ojcem.
8. Zabierać rodziców na wycieczki.
9. Starannie odpisywać na ich smsy.
10. Często razem ze swoim ukochanym lub ukochaną wracać do domu rodzinnego.
11. Urządzać rodzicom przyjęcia urodzinowe.

---

¹⁴ Ku-Hung-Ming, *Duch narodu chińskiego*, tłum. J. Tarnowski, Krakowska Spółka Wydawnicza, Kraków 1928, s. 53 – 54.

12. Gotować dla nich.
13. Rozpraszać ich stresy.
14. Każdego tygodnia do nich dzwonić.
15. Mówić do nich z miłością.
16. Wiedzieć co naprawdę lubią jeść.
17. Uważnie słuchać ich wspomnień.
18. Razem z rodzicami przystępować do ważnych uroczystości.
19. W miarę możliwości w czasie wakacji spędzać z nimi jak najwięcej czasu.
20. Jeśli rodzic jest samotny, to znaleźć mu partnera lub partnerkę.
21. Sprawić, aby rodzice wierzyli w ciebie.
22. Dać im okazję do zwiedzania twojej szkoły lub firmy.
23. Nie krytykować ich.
24. Kupić rodzicom ubezpieczenie.
25. Nie pozwalać rodzicom zobaczyć negatywnych emocji na swej twarzy.
26. Razem z nimi uprawiać sport.
27. Dbać żeby zakładali wygodne ubrania.
28. Dbać żeby ubierali się z godnością.
29. Nauczyć rodziców korzystać z internetu.
30. Zachęcać ich do projektowania wystroju wnętrza domu rodzinnego.
31. Razem z nimi robić wszystkie ważne sprawy rodzinne.
32. Razem z nimi oglądać stare filmy.
33. Często dawać im okazję do zobaczenia wnuków.
34. Bezwarunkowo wspierać hobby i zainteresowania rodziców.
35. Właściwie uczestniczyć z rodzicami w happeningach¹⁵

Warto zauważyć, że w wymienionych powyżej przykładach czci i służby względem rodziców nigdzie nie wymienia się posłuszeństwa, a za to dominuje troska o ich dobrostan emocjonalny i dostatek materialny.

W podobnym tonie wypowiada się także Zhang Yongyao (张勇耀) autor artykułu „Przemyślenia na temat *xiao* podczas czytania *Zapisków o obyczajach*”. Stwierdza on, że o ile kiedyś każdy poranek należało zaczynać od ceremonialnego powitania rodziców, a każdy wieczór kończyć ceremonialnym pożegnaniem się z nimi, to we współczesnym świecie może być to niemożliwe. Dlatego też należy przynajmniej często do nich dzwonić. Ponadto, o ile kiedyś dzieci nie

¹⁵ <http://zhidao.baidu.com/question/295521484.html> [dostęp 24 IV 2016].

mogły swobodnie udawać się w podróż, aby nie opuszczać ojca i matki, to dziś przynajmniej można zawsze informować ich o miejscu swego pobytu, aby się nie martwili. Po trzecie, o ile w starożytności wyrazem *xiao* było omijanie niebezpiecznych miejsc, aby się nie zranić i tym samym nie przysparzać zmartwienia rodzicom, o tyle współcześnie należy z tego powodu dbać o swoje bezpieczeństwo. Po czwarte zarówno w starożytności jak i dziś wyrazem *xiao* jest należyta troska o własne życie, aby jego stratą nie zasmucać rodziców. Przykładem współczesnym złamania tej reguły, przywoływanym przez Zhanga Yongyao, jest samobójstwo spowodowane przez zawód miłosny. Wreszcie ostatnim, przytaczanym w omawianym artykule, sposobem na bycie *xiao* jest posiadanie szczerego szacunku względem rodziców oraz okazywanie go słowem i czynem¹⁶. Podsumowując, Zhang Yongyao skupia się przede wszystkim na trosce o zapewnienie rodzicom komfortu psychicznego poprzez odpowiedzialną troskę o samego siebie i odpowiednie okazywanie im szacunku, natomiast element posłuszeństwa, pochodzący z kultury tradycyjnej, jest w jego rozważaniach nieobecny. Jego obecność można zauważyć tylko w twierdzeniu, iż na pewno życzeniem rodziców jest, aby ich dziecko umiało się o siebie zatroszczyć, toteż troska o samego siebie jest rodzajem podporządkowania się ich życzeniom.

Spostrzeżenie o dominacji zatroskania o komfort psychiczny rodziców we współczesnych interpretacjach *xiao* potwierdzają nawiązania do niego we współczesnej kulturze popularnej. Za przykład może posłużyć piosenka „Czym jest *xiao*?” (*Xiao shi shenme*, 孝是什么), której słowa brzmią:

*Dzieci w czasie gdy są daleko tęsknią
Ich uczuć i myśli język nie jest w stanie wypowiedzieć
Mogą je wyrazić tylko przez piosenkę*

*Czym jest xiao? Nabożność synowska to szczerą wierność.
Czym jest xiao? To nie zapominanie o rodzicach oczekujących
twojego powrotu do domu.*

Czym jest xiao? To miłość i szacunek.

*Czym jest xiao? To towarzyszenie starym ludziom w chwilach,
gdy są samotni.*

(...)

---

¹⁶ Zhang Gongyao 张勇耀, *Du Lij, fansi xiao* 读《礼记》, 反思“孝” [Przemyślenia na temat *xiao* podczas czytania *Zapisków o obyczajach*, „Sanpu Dushi Bao” wydanie internetowe, nr 10, <http://epaper.sxrb.com/shtml/sjdsb/20141118/120567.shtml> [dostęp 30 IV 2016].

*Kochany tato, kochana mamo
Gdy tylko dzieci będą miały wolne to wrócą do domu
W sercu chcą tylko abyście zawsze
Mogli żyć szczęśliwie i spokojnie¹⁷*

Także chińscy blogerzy internetowi piszą o *xiao*. Na zadanie pytania „jak być *xiao* w stosunku do rodziców blog” wyszukiwarka Baidu znalazła 900 000 stron odpowiedzi. Czytając kilkanaście pierwszych stron można stwierdzić, że powtarzającym się najczęściej motywem w tekstach chińskich blogerów piszących o *xiao* jest troska o uczucia rodziców, podtrzymywanie więzi z nimi, dbanie o ich zdrowie i utrzymywanie ich. Przy czym, o ile nie ma w nich nawoływania do bezwzględności posłuszeństwa względem nich, to jednak można zauważyć dążenie do uwzględniania ich zdania w podejmowaniu najważniejszych decyzji życiowych. Jednym z obecnych często na blogach tekstów był tekst nieznanego autorstwa przedstawiający pięć warunków *xiao*¹⁸. Pierwszym z nich było zaspokajanie potrzeb materialnych rodziców. Drugim – zaufanie rodzicom, wyrażające się w informowaniu ich o wszystkich ważnych sprawach związanych z własnym życiem. Trzecim – nie sprzeciwianie się ich życzeniom i pomaganie im w ich realizacji. Czwartym posłuszeństwo ich poleceniom, o ile są one dobre. Piątym dbanie o zachowanie dorobku rodziców, takiego jak przedsiębiorstwa rodzinne, założone przez nich szkoły, szpitale itp.

Xiao rozumiane przede wszystkim jako troska o rodziców i rozwijanie z nimi głębokich więzi emocjonalnych jest też propagowane przez chińskie media państwowe. Okazją do tego jest zwłaszcza transmisja wielkiej imprezy z okazji Chińskiego Nowego Roku *Chunjie Wanhui* (春节晚会). Jej oglądanie jest powszechną tradycją w większości chińskich rodzin¹⁹. W obecnym roku transmisji telewizyjnej towarzyszyła emitowana kilkakrotnie „reklama społeczna” zachęcająca do opieki nad rodzicami. Tłem, które pozwala ją zrozumieć jest sytuacja, w której wielu młodych ludzi wyjeżdżających ze wsi przez długi czas nie wraca do domu rodzinnego, ponieważ pracuje w odległym mieście, gdzie więcej zarabiają i robią karierę. Tak się dzieje w przypadku historii przedstawionej w omawianej „reklamie

¹⁷ <http://www.sing8.com/song/13/13680/ci328212.html> [dostęp 4 VII 2012].

¹⁸ Zob. na przykład: <http://quanmeichen1982.blog.163.com/blog/static/66267872009227585608/>, <http://salty.coffee.blog.163.com/blog/static/9260114620111111927603/>, <http://lgcbgs.blog.163.com/blog/static/111035903201111193029292/>, [dostęp do wszystkich wyżej wymienionych blogów: 24 IV 2016].

¹⁹ Zgodnie z danymi podawanymi przez chińską telewizję CCTV w 2015 roku *Chunjie Wanhui* oglądało 690 milionów widzów. Zob.: <http://m.news.cntv.cn/2015/02/19/ARTI1424332549925390.shtml> [dostęp 29 IV 2016].

społecznej”. Widzimy w niej starego ojca, który przebywa długą podróż do syna w dalekim mieście. Prawdopodobnie nigdy nie opuszczał on swojej wsi, ale wyjechał z tęsknoty za swoim synem. Dojechał do miasta. Zgubił się. Dzwonił do syna, ale ten nie odbierał telefonu, ponieważ pracował do późna. Był kucharzem. Dopiero wieczorem, kiedy zapadł mrok, zauważył, że jego komórka ma nieodebrane połączenie od ojca. Jak tylko się z nim skontaktował, zaraz wsiadł na motor i pojechał go szukać. Na jego twarzy widać było zdenerwowanie wynikające z tego powodu, że jego stary rodzic musiał na niego czekać. Gdy w końcu spotkał się z nim, ojciec popatrzył na niego ze smutkiem. Jednak zamiast krytykować syna za to, że przybył tak późno, rzekł do niego z troską: „Synu, schudłeś”. Oboje bohaterów ogarnęło wzruszenie. Następnie widzowie mogli widzieć ich siedzących razem na małym motorze i wracających do rodzinnej wsi. Przesłaniem powyższego filmu jest potrzeba i ważność troski o starych rodziców oraz pokazanie, że jest to należna im odpłata za ich nigdy nie kończącą się troskę o własne dzieci.

Telewizja państwowa propaguje *xiao* także na inne sposoby. Jednym z nich jest ogólnopństwowy konkurs na dziecko najbardziej *xiao* względem swoich rodziców – „Poszukiwanie najpiękniejszego przykładu *xiao* wśród dzieci” (*Xunzhao zui mei xiaoxin shaonian*, 寻找最美孝心少年)²⁰. W ostatnim z konkursów zwyciężyła dziewczynka Wang Jiyu (王荠悦). Wyróżniła się tym, że pomaga swojej ślepej matce. W reportażu na jej temat dostępnym w internecie chwalono ją także za inne przemyślenia. Należały do nich pomoc rodzicom w przygotowywaniu posiłków. Przy czym, co podkreślano, nawet jeśli dziewczynka się oparzyła przy pracy, nie okazywała tego rodzicom, aby ich nie zasmucać. Ponadto nieraz wstawiała wcześniej od rodziców, żeby pomagać im sprzątać²¹.

Współcześni chińscy myśliciele i filozofowie podkreślają wartość *xiao*. Jednym z nich jest Tu Wei-ming, będący profesorem Harvardu. Według niego posłuszeństwo względem rodziców jest jednym z warunków doskonalenia się jednostki, które prowadzi do rozwinięcia w niej pełnego człowieczeństwa. Człowiek bowiem, zgodnie z jego poglądami, nie jest samotną monadą. Do rozwoju, jak uważał, potrzebuje relacji z innymi ludźmi. Wśród nich zaś, zgodnie z logiką jego wywodu, kluczową rolę odgrywa relacja z rodzicami. Dlatego też, będąc posłusznym, syn powinien *uczyć się panowania nad swoimi pra-*

²⁰ Strona internetowa programu: <http://zmxxsn.cctv.com/2016/index.shtml> [dostęp 24 IV 2016].

²¹ <http://zmxxsn.cntv.cn/2015/10/16/VIDE1444956687031208.shtml> [dostęp 24 IV 2016].

gnieniami i przewidywać życzenia ojca, traktując je jak święte edykty. W ten sposób jego uległość względem ojca jest wyrazem wysiłku na rzecz internalizacji „superego” aż do tego stopnia, że sumienie zaczyna automatycznie dyktować to, co nakazywałyby ojcowskie pragnienia²². Przy czym, jeśli mamy do czynienia z sytuacją patologiczną, w której ojciec nie życzy dobrze synowi, wówczas ten ostatni winien słuchać nie tego, co on nakazuje, ale tego, co powinien nakazywać. Wedle Tu Wei-minga tak właśnie postępował legendarny chiński władca Shun, który był *xiao* względem ojca, choć ten próbował go zabić. Tu Wei-ming stwierdził, iż *nawet jeśli nie był uległy i według ustanowionych konwencji mógł być uważany za nieposłusznego, to jego działania uwidaczniały troskę i respekt względem tego, co powinno być życzeniem idealnego ego jego ojca. W tym sensie Shun nigdy nie podważył ojcowskiego autorytetu, ani też go nie ignorował. Przeciwnie, świadomie go skorygował i tym samym przywrócił*²³.

Inny chiński filozof, Yang Xiaosi (杨笑思), który dużą część życia spędził w Stanach Zjednoczonych, wskazywał, że wiele problemów zachodniego świata wynika z braku należytej refleksji nad życiem rodzinnym. Sądził on, że *„Wschodnioazjatycka kultura rodziny (...) może oświecić kulturę zachodnią i dostarczyć jej środków, potrzebnych do jej naprawy*²⁴”. Przy czym podstawą owej wschodnioazjatyckiej kultury rodziny jest *xiao*, które staje się zarazem podstawą nie opartej na religii moralności. Pisał: *Xiao (孝) i szacunek dla przodków oraz rodziców, rozpoczynając się od lat dziecińczych, może się ciągle rozwijać aż do dorosłości i starości. To oznacza doskonalenie się moralne przez całe życie. Troskliwa miłość (rodziców względem dzieci – M. T.) (...) jest w połączeniu z xiao i szacunkiem podstawą właściwego postępowania w rodzinie jak i w całej ludzkości. W kulturze zachodniej brakuje jasnego uświadomienia sobie tej podstawy, co jest jedną z przyczyn tego, że etyka zachodnia ciągle nie potrafi znaleźć fundamentu moralności i mechanizmu doskonalenia moralnego przez całe życie*²⁵.”

²² Tu Wei-ming, *Confucian Thought. Self as creative transformation*, State University of New York Press, Albany 1997, s. 115.

²³ Tamże, s. 120.

²⁴Xiao Si 笑思, *Jia zhexue.Xifangren de mangdian 家哲学. 西方人的盲点 [Filozofia rodziny – ślepotą Zachodu]*, Shangwu Yinshuguan, Beijing 2019, s. 157. Więcej informacji na temat tej książki zob.: Marek Tylkowski, 笑思, 家哲学 西方人的盲点, 商务印书馆, 北京2010, 624页 [Xiào sī, Jiā zhéxué. Xīfāng rén de mángdiǎn], Shāngwù Yìn Shūguǎn, Běijīng 2010, ss. 624., w: „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2014, zeszyt 5, s. 165 – 167.

²⁵ *Ibidem*, s. 509.

Niezależnie zaś od propagandy medialnej i poglądów chińskich filozofów przykłady zachowywania się zgodnego z *xiao* można zaobserwować w życiu codziennym zwykłych Chińczyków. Podczas swojego czteroletniego pobytu w Chinach i wielokrotnych wyjazdów do Chin miałem okazję zaobserwować często powtarzające się zachowania, które są kompatybilne z cnotą *xiao*. Należy do nich: uzależnianie decyzji o małżeństwie od zgody rodziców obu stron; dążenie do tego, aby mieszkać niedaleko domu rodzinnego, by móc częściej odwiedzać rodziców i łatwiej się nimi opiekować; częste kontakty z rodzicami przez telefon, internet lub komunikatory internetowe działające w smartfonach, jak Qq lub „WeeChat” w przypadku oddalonego miejsca zamieszkania; brak otwartego krytykowania rodziców w ich obecności i brak sprzeciwiania im się w ich obecności; wspieranie ich finansowo itp. Zachowania wyżej wymienione, nawet bez badania ich powszechności, świadczą o tym jak *xiao* może być rozumiane i praktykowane we współczesnym społeczeństwie.

Podsumowując. *Xiao* – cześć dla rodziców i służba im, jest istotnie trwałym elementem kultury chińskiej. Jego praktykowanie było zalecane już w czasach starożytnych. Stało się ważnym elementem porządku politycznego i społecznego wraz z dominacją ideologii konfucjańskiej w cesarstwie chińskim. Wielkie przemiany w Chinach na początku XX wieku sprawiły, że jego rozumienie uległo przemianom. Został osłabiony element posłuszeństwa, jaki się w nim znajdował. Jednakże jego kosztem została wyeksponowana dbałość o uczucia rodziców oraz pogłębianie więzi emocjonalnej między rodzicami a dziećmi. Jednocześnie obowiązek troski o utrzymanie rodziców i ich zdrowie dalej nie ulega wątpliwości. Dowodzi to żywotności cnoty *xiao* w jej nowej interpretacji. Żywotność ta wskazuje na ciągłość tradycyjnej kultury chińskiej i jej zdolność do przystosowywania się do nowych warunków i nowych czasów.

Bibliografia (wybór):

- *Sishu wujing* 四书五经 [Czteroksiąg i Pięcioksiąg], Zhonghua Shuju, Beijing 2009
- *Sishu zhangju jizhu* 四书章句集注 [Czteroksiąg konfucjański z komentarzami], Zhonghua Shuju, Beijing 2011.
- *Zhongjing. Xiaojing* 忠经·孝经 [Księga wierności. Księga czci i służby rodzicom], Chongwen shuji, Wuhan 2007.
- T'ung-Tsu Ch'u, *Law and Society in Traditional China*, Mouton&Co La Haye, Paris 1961.
- W. J. Sidichmienow, *Chiny. Karty przeszłości*, Warszawa 1978.
- *Chen Duxiu wenxuan* (陈独秀文选) [Chen Duxiu pisma wybrane], Sichuan Wenyi Chubanshe, Chendu 2009.

- Marek Tylkowski, *Gu Hongming – zapomniany „mędrzec Wschodu”*, Azja-Pacyfik 2015, t. XVII.
- Marek Tylkowski, 笑思, 家哲学 西方人的盲点, 商务印书馆, 北京2010, 624页 [Xiào sī, Jiā zhéxué. Xīfāng rén de mángdiǎn], Shāngwù Yìn Shūguǎn, Běijīng 2010, s. 624., w: „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2014, zeszyt 5.
- Ku-Hung-Ming, *Duch narodu chińskiego*, przeł. Józef Tarnowski, Krakowska Spółka Wydawnicza, Kraków 1928.
- Tu Wei-ming, *Confucian Thought. Self as creative transformation*, State University of New York Press, Albany 1997.
- Xiao Si 笑思, *Jia zhexue.Xifangren de mangdian*家哲学。西方人的盲点 [Filozofia rodziny – ślepotą Zachodu], Shangwu Yinshuguan, Beijing 2019.